

Posudek oponenta disertační práce Vojtěcha Bažanta
“Představy o počátcích národů v historické kultuře 14. a 15. století”
předkládané v roce 2020 na Ústavu českých dějin FF UK.

Antonín Kalous

Více než třísetstránková práce Vojtěcha Bažanta se věnuje, jak název napovídá, zpracovávání historického myšlení ve středoevropském prostoru v kronikách (jak název nenapovídá) 12. až 15. století, přičemž důraz je samozřejmě kladen na kroniky pozdější. Několik motivů v historiografické práci pozdního středověku je předvedeno na kronikách českých a uherských. Vojtěch se zaměřil především na počátky dějin společnosti, pospolitosti, která je v kronikách popisována, a jeho přístupem je spíše literární, textologická a naratologická analýza, než historický rozbor.

Na první pohled má práce několik kladů. Přistupuje k materiálům dosti známým a prodiskutovávaným již generacemi historiků odlišným pohledem. I když se může opřít o mnohé analýzy svých předchůdců, ať již obecných (např. Arno Borst, Patrick Geary), či konkrétních zaměřených na soubory národních kronik nebo jednotlivé historiografické texty (viz velký výběr autorů podle seznamu použité literatury). Pro svou analýzu vybírá dva korpusy historiografických textů, které spolu geneticky nesouvisí, neboť k českému (slovanskému a v germánském prostoru ukotvenému) souboru středověkých kronik přidává soubor kronik uherských, které – když mluví o počátcích své pospolitosti – nutně zabíhají do zcela odlišného prostoru. Tak se může dařit analýza, která není ovlivněna souvislostmi skrytými v původu textů, ale je zcela založena na naratologických postupech autorů textů. Jistě, jednotlivé korpusy textů jsou analyzovány odděleně, ale závěry jednotlivých kapitol se pokouší tyto dílčí výsledky usouvztažnit. Již na tématu a přístupu práce se tedy ukazuje, že zde může jít o výjimečný text, který si nalézá své místo v rozsáhlé sekundární literatuře věnující se národním pokladům historické práce. Že tato očekávání skutečně naplňuje, ukáže další zhodnocení předkládané práce, ovšem již na úvod mohu říci, že tento text zcela odpovídá všem nárokům na disertační práce v oboru historie.

Vojtěch Bažant se ve své práci zaměřuje na historiografické texty, které jsou spíše zdrojem informací o dávnověku obou zmiňovaných společností, české a uherské, než předmětem literárního a naratologického studia. Proto velice vhodně nezapomíná na obecné přístupy interpretace historických textů s důrazem na (relativně) novější příspěvky postmoderního přístupu ke kanonickým historickým textům (např. Spiegel, White) a obecnějším analýzám středověkých kronik a dalších historiografických zpracování (již zmiňovaní Borst, Geary), nicméně hlavní ovlivnění jeho přístupu je založeno na důkladné práci s prameny. Vychází tak především ze studií zaměřených na konkrétní – české a uherské – historiografické texty, ať již tradičnější svým přístupem, nebo inovativní a studie spíše literární, než historické.

Práce má jasnou strukturu, která vychází z přístupu autora. Po povinných částech zaměřených na relevantní sekundární literaturu a prameny se Vojtěch věnuje ve třech kapitolách samotnému rozboru narativních motivů ve výkladu o počátcích národních dějin. Kapitoly se zaměřují 1) na motiv o babylonském zmatení řeči, který je zase téměř povinnou částí středověkých národních kronik, 2) na motivy související s výklady o počátcích pospolitosti až po přijetí křesťanství a 3) na adaptaci

jednotlivých motivů v lokálním vypravování o komunitách, které se nějakým způsobem vztahují k velké pospolitosti „národní“.

Autor postupuje ve svém výkladu velice systematicky, a i když část česká a část uherská se od sebe způsobem práce odlišují, tento rozdíl je dobře zdůvodněn. Snad dokonce uherská část dává větší smysl, kdy se Vojtěch zaměřuje na jednotlivé motivy a jejich zpracování. Na druhou stranu, zaměření na jednotlivé kroniky, jak to činí na českém materiálu, pomáhá odhalovat argumentaci samostatných textů. Poslední kapitola, která se zaměřuje na lokální argumentace, poněkud vybočuje z přístupu předešlých dvou. Zdá se, že ve větší míře se jedná o politickou argumentaci, a řekl bych, že se zde z literárního přístupu posouváme více do historické argumentace. Ještě více je zřejmé, že dějinné vyprávění je používáno účelově. To je koneckonců přístup všech historiografických textů, ovšem v prvních dvou kapitolách je více patrný naratologický přístup, který osvětluje roli jednotlivých motivů pro vyznění díla. V poslední kapitole je to většinou historická skutečnost a politický záměr autora, které jsou rozebírány. Víím, že zde je tenká linie mezi těmito dvěma polohami analýzy, nicméně alespoň takto ve třetí kapitole působí na čtenáře a bylo by, myslím, dobré se k tomu vyjádřit – buď zcela odmítnout, nebo vysvětlit rozdíly. To je ovšem maličkost, která nijak neubírá práci na významu, naopak vybízí k dalšímu přemýšlení nad narativními prameny – a i zde jde spíše o vybědnutí k diskuzi, než o jakoukoliv kritiku.

V jednotlivých závěrech se pak autor soustřeďuje na srovnání využití jednotlivých motivů. Ty jsou nejnuttnější částí práce, aby sama dávala smysl. V nich se autor dostatečně jasně vyjadřuje k oběma korpusům a jejich využívání různých motivů a jsem toho názoru, že zcela jasně a přehledně naplňuje vytčený cíl.

I po formální stránce splňuje text nároky kladené na disertační práce. Práce je psána velice živým a uhlazeným jazykem, který se nepouští do příliš složitých konstrukcí, které někdy pozorujeme v pracích o středověké historiografii díky ovlivnění pramennými texty. Práce neobsahuje ani pravopisné chyby a až na výjimky překlepy. Vzhledem k tomu, že autor využívá maďarskou literaturu, je třeba dbát na zcela odlišnou ortografii. To Vojtěch činí téměř beze zbytku a jen ve výjimečných případech je maďarské slovo psáno nepřesně. (Na vyžádání mohu dodat místa, která je třeba opravit a která jsem jen v rychlém čtení odhalil – jinak to zde vzhledem k jejich nečetnosti nepovažuji za důležité.)

V této práci je jistě otázkou, jak s maďarskými jmény a názvy pracovat. Myslím, že autor to činí v podstatě konzistentně a správně. Věcí diskuze může být bližší se přiklonění k maďarským jménům, nebo zachování českých ekvivalentů, pokud existují. Arpád je jistě Arpád, jak český úzus uvádí, a ne Árpád, jak zní maďarská verze. U Almoše bych si nebyl tak jistý. Osobně bych preferoval Álmoš, ovšem to je skutečně věcí rozhodnutí autora, které pak zůstává konzistentní, což je správné (podobně Aladar/Aladár atd.). Jediným problémem, na který jsem narazil, je uvádění Varadínské kroniky jako kroniky Váradské nebo Oradejské (s. 48, 262). Proč nevyužít českého ekvivalentu jména dnes rumunského města Oradea Varadín? Tedy pak Varadínská kronika. Pokud Váradská (tedy při využití maďarského jména), pak konzistentně.

Práce s odkazy a poznámkami pod čarou pak nemá žádný problém a vše je velice jasné a přesné.

Jak již vyplývá z dosud řečeného, práce je také velice přesná v práci s prameny i sekundární literaturou. Autor se nijak nevyhýbá jazykům primárních pramenů, tedy především latině (i když by stálo za vysvětlení, proč zcela chybí odkaz na český překlad několika uherských kronik, některé jen částečně, ve výboru, který uspořádal Richard Pražák v roce 1988 – nedomnívám se, že je to práce, která by postrádala kvalit, a proto by měla být zapomenuta; zvláště když jiné překlady citovány jsou). Nicméně pokud jde o primární prameny, Vojtěch pracuje s relevantními

edicemi, které jsou standardem a jsou historiky používány. V tomto ohledu nelze nic vytknout.

Věcí diskuze opět může být zúžený výběr kronik, který se sice odvolává na 14. a 15. století, ale nezahrnuje humanistické dějepisce (s. 25–26). To v Uhrách již za vlády Matyáše Korvína zaznamenalo boom, a i když jsou kroniky Pietra Ransana a Antonia Bonfiniho zmíněny (s. 46–47), autor se na ně nezaměřuje, přestože kronika Enea Silvia Piccolominiho či dílo *Attila* Filippa Buonaccorsiho (zvaného Callimachus Experiens) do analýzy zapojeny jsou. Zvláště dílo Antonia Bonfiniho bylo konstitutivním pro obecnou znalost uherských dějin podobně jako Piccolominiho text pro dějiny české. A také pro Bonfiniho *Dekády uherských dějin* existuje rozsáhlá literatura, včetně výborného rozboru pramenů textu Pétera Kulcsára (*Bonfini Magyar történetének forrásai és keletkezése*, Budapest 1973). Je však zcela pochopitelné, že práce musí mít nějaké hranice, neboť by se pak mohla rozrůstat do obrovské šíře – i tak by ovšem Bonfiniho text stál za připomenutí.

Pokud jde o sekundární literaturu, není možné práci Vojtěcha Bažanta nic vytknout. Orientuje se především na moderní literaturu, a to jak českou, tak maďarskou (resp. věnující se uherským pramenům, tedy maďarskou a především slovenskou). Zvláště práce zaměřené na kroniky Šimona z Kézy, Jana Thuróczyho a nově i na *Budínskou a Obrázkovou kroniku* jsou zásadní. I když je stále více studií v čitelnějších jazycích, i tak je nutné znát maďarsky, aby mohl autor zodpovědně sekundární literaturu využít. Zde skládám Vojtěchovi poklonu, neboť v českém prostředí toto není samozřejmostí.

Jak již jsem naznačil výše, výběrem tématu a metodologie, přístupem k pramenům i sekundární literatuře je práce Vojtěcha Bažanta velice přínosná a důležitá. Jedná se vskutku o práci, která přináší vlastní pohled na již tisíckrát přečtené prameny. V tomto ohledu buď připomíná známé, nebo ještě více díky své metodologii ukazuje na nové a dobře zdůvodněné interpretace.

Pro obhajobu bych rád, aby autor vysvětlil několik poznámek, které se objevují již v posudku (lokální argumentace, maďarské názvy a jména atd.)

Kromě toho by bylo dobré, promluvit o vztahu pozdně středověké a humanistické historiografie. Jakým způsobem na sebe navazují a jak se ve zmiňovaných motivech mohou lišit?

Autor na několika místech směřoval k aktualizacím, jako v případě využívání názvu země (s. 102–103) či v případě nacionalistického využití run (s. 180). Jak pracuje s aktualizacemi tohoto typu maďarská odborná literatura? A jak literatura populární a neakademické prostředí?

A konečně zde se, vzhledem k již řečenému, omezují na zcela formální poznatek, že předložená disertační práce jasně splňuje požadavky kladené na disertační práci, a proto ji rád doporučuji k obhajobě a v předběžně ji klasifikuji jako „*prospěl*“ (tedy autor prospěl, práce prospěla). Práci bych doporučil i k vydání, i když by pro publikaci stálo za úvahu, zda nezkrátit trochu košatý a rozvitý styl výkladu. Gratuluji.

8. června 2020

doc. Antonín Kalous